

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та природокористування

Навчально-науковий інститут права та гуманітарних наук
Кафедра конституційного права та галузевих дисциплін

08-02-24М

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни
«Доктринальні проблеми захисту прав та основоположних свобод людини»
для здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня за освітньо-
науковою програмою «Право» спеціальності D8 «Право» галузі знань D
«Бізнес, адміністрування та право» кваліфікації «Доктор філософії з права»
денної та заочної форми навчання

Рекомендовано
науково-методичною радою з якості
ННІПГН
Протокол № 9 від 20 травня 2026 р.

Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Доктринальні проблеми захисту прав та основоположних свобод людини» для здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня за освітньо-науковою програмою «Право» спеціальності D8 «Право» галузі знань D «Бізнес, адміністрування та право» кваліфікації «Доктор філософії з права» денної та заочної форми навчання. [Електронне видання] / Міщук І. В., Киричук Б. С. Рівне : НУВГП, 2026. 28 с.

Укладачі: *Міщук Інна Володимирівна*, к.ю.н., професорка кафедри конституційного права та галузевих дисциплін; *Киричук Богдана Сергіївна*, асистент кафедри конституційного права та галузевих дисциплін.

Відповідальна за випуск: *Міщук Інна Володимирівна*, к.ю.н., професорка кафедри конституційного права та галузевих дисциплін.

Керівник (гарант) ОП: *Дуліба Євгенія Володимирівна*, д.ю.н., професорка кафедри конституційного права та галузевих дисциплін

Голова науково-методичної ради з якості ННППГН: *Цимбалюк Валерій Іванович*, кандидат юридичних наук, професор.

© І. В. Міщук, Б. С. Киричук, 2026
© НУВГП, 2026

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ТА ЇЇ СТРУКТУРА	4
1.1. Опис навчальної дисципліни	5
1.2. Тематика практичних занять	8
1.3. Контрольні заходи та засоби діагностики.....	8
1.4. Критерії та шкала оцінювання.....	8
2. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	11
3. САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	21
4. ІНДИВІДУАЛЬНІ НАУКОВО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ	23
5. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	25

ПЕРЕДМОВА

Освітня компонента «Доктринальні проблеми захисту прав та основоположних свобод людини» посідає важливе місце у системі підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю «Право», оскільки спрямована на формування поглибленого доктринального розуміння природи, змісту та механізмів забезпечення і захисту прав людини в умовах сучасної трансформації міжнародного та національного правопорядку. Актуальність дисципліни зумовлена інтенсифікацією глобалізаційних процесів, розвитком міжнародних інституційних механізмів захисту прав людини, розширенням практики міжнародних судових установ, а також необхідністю переосмислення традиційних концепцій прав людини в умовах новітніх викликів, пов'язаних із цифровізацією, збройними конфліктами, міграційними процесами та кризою міжнародної безпеки.

Дисципліна орієнтована на формування у здобувачів ступеня доктора філософії здатності здійснювати комплексний науково-правовий аналіз сучасних концепцій прав людини, критично оцінювати ефективність міжнародних та регіональних механізмів їх захисту, а також розробляти науково обґрунтовані підходи до вирішення актуальних проблем у сфері міжнародного права прав людини. Особлива увага приділяється формуванню навичок самостійного наукового пошуку, аналізу міжнародно-правових джерел, практики міжнародних судових інституцій та доктринальних підходів у сфері захисту прав людини і основоположних свобод.

Методичні матеріали до практичних занять побудовані на засадах системності, наукової обґрунтованості, міждисциплінарності та логічної послідовності. Структура курсу передбачає поетапне дослідження теоретико-методологічних засад концепції прав людини, еволюції міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини та особливостей їхньої імплементації у національні правові системи. Значна увага приділяється аналізу природи конвенційних механізмів міжнародного захисту прав людини, їхньої юридичної ефективності та ролі у забезпеченні міжнародного правопорядку.

Вивчення освітньої компоненти сприяє формуванню у здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти здатності здійснювати самостійні наукові дослідження у сфері міжнародного захисту прав людини, критично осмислювати сучасні доктринальні концепції та ефективно застосовувати міжнародно-правові стандарти у науковій і професійній діяльності.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ТА ЇЇ СТРУКТУРА

1.1. Опис навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Доктринальні проблеми захисту прав та основоположних свобод людини» є формування у здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти комплексного та системного розуміння теоретико-методологічних засад концепції прав людини, закономірностей становлення та розвитку міжнародних і регіональних механізмів захисту прав людини, а також вироблення здатності здійснювати поглиблений науково-правовий аналіз сучасних доктринальних проблем у сфері міжнародного права прав людини.

Дисципліна спрямована на формування у здобувачів знань щодо природи, змісту та системи прав людини і основоположних свобод, особливостей функціонування універсальних та регіональних механізмів їх захисту, а також на розвиток навичок критичного аналізу міжнародно-правових стандартів у сфері прав людини та практики міжнародних судових інституцій. Особлива увага приділяється дослідженню конвенційних механізмів захисту прав людини, діяльності Європейський суд з прав людини, правової системи Європейський Союз у сфері фундаментальних прав, а також проблематиці забезпечення прав людини в умовах міжнародних і неміжнародних збройних конфліктів.

Основними завданнями навчальної дисципліни «Доктринальні проблеми захисту прав та основоположних свобод людини» є:

- ✓ з'ясування поняття, змісту та юридичної природи прав людини і основоположних свобод;
- ✓ дослідження еволюції концепції прав людини та основних доктринальних підходів до її розуміння;
- ✓ аналіз принципів універсальності, невідчужуваності, неподільності та взаємозалежності прав людини;
- ✓ характеристика системи міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини та особливостей їх імплементації у національні правові системи;
- ✓ дослідження джерел міжнародного права прав людини та їх ролі у формуванні сучасного міжнародного правопорядку;
- ✓ аналіз універсальних та регіональних механізмів міжнародного захисту прав людини;
- ✓ визначення правової природи конвенційних механізмів захисту прав людини та особливостей їх функціонування;

- ✓ характеристика системи договірних органів у сфері захисту прав людини та особливостей їх контрольних процедур;
- ✓ дослідження юрисдикційної природи діяльності Європейський суд з прав людини та аналіз практики застосування положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод;
- ✓ аналіз критеріїв прийнятності індивідуальних заяв до ЄСПЛ та механізмів виконання рішень Суду;
- ✓ дослідження впливу практики ЄСПЛ на трансформацію національних правових систем та розвиток доктрини прав людини;
- ✓ характеристика правових механізмів захисту прав людини у системі Європейський Союз;
- ✓ аналіз Хартії основоположних прав Європейського Союзу та практики Суду Європейського Союзу у сфері фундаментальних прав;
- ✓ дослідження співвідношення міжнародного права прав людини та міжнародного гуманітарного права;
- ✓ аналіз міжнародно-правових механізмів захисту прав людини в умовах міжнародних і неміжнародних збройних конфліктів;
- ✓ з'ясування міжнародно-правового статусу жертв збройних конфліктів та особливостей їх захисту відповідно до норм міжнародного гуманітарного права;
- ✓ дослідження міжнародно-правової відповідальності за порушення прав людини та норм міжнародного гуманітарного права;
- ✓ формування здатності здійснювати самостійний науковий аналіз сучасних доктринальних проблем у сфері міжнародного захисту прав людини та співвідносити міжнародно-правові стандарти із національним законодавством держав.

Компетентності:

ІК. Здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми у сфері права, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

ЗК2. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК5. Здатність розв'язувати комплексні проблеми у сфері права на основі системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору.

СК5. Здатність виокремлювати, систематизувати та аналізувати актуальні проблеми, пов'язані із творенням, реалізацією та застосуванням права,

здійснювати порівняльний аналіз правових явищ та процесів у різних правових системах.

СК7. Здатність здійснювати доктринальне тлумачення норм національного, міжнародного та права Європейського Союзу, моделювати оптимальні варіанти вирішення складених правових проблем, прогнозувати можливі наслідки їх реалізації.

СК8. Здатність розробляти проекти нормативно-правових та правозастосовних актів, здійснювати експертну діяльність та надавати висновки спеціаліста у сфері права.

СК12. Здатність об'єктивно і критично аналізувати інформацію про інститут захисту прав людини (в аспекті різних галузей права), займати самостійну позицію у питаннях теоретичного та практичного характеру, що стосуються інституту прав людини. Формувати активну правову позицію в ситуаціях, пов'язаних з конкретними випадками порушення прав людини чи виникнення такої загрози; здатності до вчинення адекватних правових дій; застосовувати альтернативні способи захисту громадянських прав на практиці.

Результати навчання (РН). Програмні результати навчання (ПРН):

РН1. Мати передові концептуальні та методологічні знання щодо обраної для дослідження проблеми у сфері права і на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень, отримання нових знань та здійснення інновацій.

РН2. Вільно презентувати та обговорювати з фахівцями і нефаківцями результати досліджень, наукові та прикладні проблеми права державною та іноземною мовами, оприлюднювати результати досліджень у наукових публікаціях у провідних наукових виданнях.

РН3. Ефективно застосовувати у фаховій діяльності знання та розуміння системи права, історії світової та української правової думки, сучасної правової доктрини, а також основних напрямів та провідних тенденцій у розвитку права.

РН10. Готувати правові висновки, пропозиції та рекомендації за результатами правового дослідження.

ПРН13. Досліджувати інноваційні досягнення у сфері права та впроваджувати їх у власну наукову, дослідну, викладацьку та освітню діяльність.

1.2. Тематика практичних занять

№	Назва теми	Кількість годин (практичні заняття) д/з	
Модуль 1			
1	Тема 1. Теоретико-доктринальні засади концепції прав людини та основоположних свобод	2	1
2	Тема 2. Конвенційні механізми міжнародного захисту прав людини	2	1
3	Тема 3. Захист прав людини в межах Європейського суду з прав людини	2	2
Модуль 2			
4	Тема 4. Правові механізми захисту прав людини в системі Європейського Союзу.	2	1
5	Тема 5. Міжнародне гуманітарне право та захист прав людини в умовах збройних конфліктів	2	1
	Всього	10	6

1.3. Контрольні заходи та засоби діагностики

Поточний контроль знань здобувачів вищої освіти з навчальної дисципліни «Право міжнародної безпеки» проводиться у формах:

- усного опитування на практичних заняттях;
- оцінки за написання тез або фахової статті та участь в обговорення проблемних питань, які були висвітлені в межах роботи;
- оцінка виконання індивідуального науково-дослідного завдання.

1.4. Критерії та шкала оцінювання

Основними критеріями, що характеризують рівень компетентності здобувача вищої освіти при оцінюванні результатів поточного контролю з навчальної дисципліни «Право міжнародної безпеки» є:

- повнота й вчасність виконання всіх видів навчальної роботи, передбачених робочою програмою навчальної дисципліни;
- глибина і характер знань навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни, що міститься в основних та додаткових рекомендованих літературних джерелах;

- вміння аналізувати явища, що вивчаються у їх взаємозв'язку і розвитку;
- характер відповідей на поставленні питання (чіткість, логічність, лаконічність, послідовність тощо);
- вміння застосовувати теоретичні положення під час під час вирішення практичних завдань та аналізу конкретних правових ситуацій;
- вміння аргументовано захищати власну правову позицію під час дискусій або розв'язання кейсів;
- здатність до самостійного пошуку, аналізу та інтерпретації правової інформації;
- дотримання академічної доброчесності під час підготовки та представлення навчальних завдань.

Оцінювання результатів поточного контролю проводиться у розрахунку від 0 до 60 балів. 40 балів студент сумарно може отримати за складання модульних контролів.

Основними методами оцінювання є:

- аналіз усних відповідей;
- тестування;
- виконання практичних завдань.

Оцінювання виконання завдань здійснюється за такими критеріями (у % від кількості балів, виділених на завдання із заокругленими до цілого числа):

0% - завдання не виконано;

40% - завдання виконано частково, висновки не аргументовані і не конкретні, звіт підготовлено недбало;

60% - завдання виконано повністю, висновки містять окремі недоліки, судження студента не достатньо аргументовані, звіт підготовлено з незначним відхиленням від вимог;

80% - завдання виконано повністю і вчасно, проте містить окремі несуттєві недоліки несистемного характеру;

100% - завдання виконано правильно, вчасно і без зауважень.

Національна шкала оцінювання

Кількість набраних балів студентом	Оцінка за національною шкалою
90-100 балів	Зараховано
82-89 балів	
74-81 балів	
64-73 балів	
60-63 балів	

35-59 балів	Не зараховано з можливістю повторного складання
1-34 балів	Не зараховано з обов'язковим повторним вивченням курсу

2. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль 1

Тема 1. Теоретико-доктринальні засади концепції прав людини та основоположних свобод

План заняття:

1. Генеза та еволюція концепції прав людини у світовій правовій думці.
2. Природно-правова та позитивістська парадигми розуміння прав людини.
3. Принцип універсальності, невідчужуваності та неподільності прав людини.
4. Співвідношення категорій «права людини», «основоположні свободи» та «конституційні права».
5. Доктринальні підходи до класифікації прав людини та поколінь прав.
6. Межі реалізації прав людини в умовах демократичного суспільства.
7. Сучасні виклики концепції прав людини в умовах глобалізації та цифровізації.

Питання для самоконтролю

Завдання 1. Оформлення відповідей на питання.

1. У чому полягає сутність концепції природних прав людини та як вона вплинула на формування сучасної доктрини прав людини?
2. Які основні відмінності між природно-правовим та позитивістським підходами до розуміння прав людини?
3. У чому проявляється принцип універсальності прав людини та які існують доктринальні заперечення щодо його абсолютності?
4. Як співвідносяться поняття «права людини», «основоположні свободи» та «конституційні права»?
5. Які критерії покладені в основу класифікації поколінь прав людини?
6. У яких випадках допускається обмеження прав і свобод людини в демократичному суспільстві?
7. Яким чином процеси глобалізації та цифровізації впливають на трансформацію сучасної концепції прав людини?
8. У чому полягають основні доктринальні проблеми забезпечення балансу між публічними інтересами держави та правами людини?

Завдання 2. Здійсніть порівняльний аналіз природно-правової та позитивістської парадигм розуміння прав людини в сучасній доктрині міжнародного права.

У межах завдання необхідно:

- розкрити теоретико-методологічні основи кожної з парадигм;

- визначити їх вплив на формування сучасних міжнародних стандартів прав людини;
- проаналізувати проблеми їхнього співіснування у сучасному міжнародному правопорядку;
- оцінити значення кожної парадигми для практики міжнародних судових інституцій.

Результат оформити у вигляді аналітичної таблиці:

Критерій порівняння	Природно-правова парадигма	Позитивістська парадигма
Джерело прав людини		
Юридична природа прав		
Роль держави		
Механізми захисту		
Сильні сторони		
Слабкі сторони		

Завдання 3. Підготуйте аналітичне дослідження (есе) на тему: «**Трансформація класичної концепції прав людини в умовах глобалізації та цифровізації: доктринальні виклики та перспективи розвитку**»

У роботі необхідно:

- розкрити вплив глобалізаційних процесів на традиційну концепцію прав людини;
- проаналізувати зміни у змісті принципів універсальності, невідчужуваності та неподільності прав людини;
- дослідити вплив цифрових технологій на формування нових категорій прав (цифрові права, інформаційна безпека, захист персональних даних);
- оцінити межі реалізації прав людини в умовах демократичних режимів у контексті сучасних викликів;
- сформулювати власні науково обґрунтовані висновки щодо перспектив розвитку концепції прав людини.

Обсяг: 5–7 сторінок, з обов'язковим використанням наукових джерел та елементів порівняльного аналізу.

Література. Основна: 6, 14, 15, 24, 23. Допоміжна: 1, 10.

Тема 2. Конвенційні механізми міжнародного захисту прав людини

План заняття:

1. Міжнародно-правова природа конвенційних механізмів захисту прав людини.

2. Система універсальних механізмів захисту прав людини в межах Організації Об'єднаних Націй.
3. Договірні органи з прав людини та їхня квазіюрисдикційна компетенція.
4. Контрольні процедури міжнародних конвенцій у сфері прав людини.
5. Доктринальні проблеми ефективності міжнародних механізмів захисту прав людини.
6. Юридична природа рекомендацій та висновків міжнародних контрольних органів.
7. Проблематика імплементації міжнародних стандартів прав людини у національні правопорядки.

Питання для самоконтролю.

Завдання 1. Оформлення відповідей на питання.

1. У чому полягає міжнародно-правова природа конвенційних механізмів захисту прав людини?
2. Які особливості функціонування універсальної системи захисту прав людини в межах Організації Об'єднаних Націй?
3. Які повноваження мають договірні органи з прав людини та у чому полягає їхня квазіюрисдикційна компетенція?
4. Які контрольні процедури застосовуються міжнародними конвенційними органами у сфері прав людини?
5. У чому полягають основні доктринальні проблеми ефективності міжнародних механізмів захисту прав людини?
6. Якою є юридична природа рекомендацій, зауважень та висновків міжнародних контрольних органів?
7. Які труднощі виникають у процесі імплементації міжнародних стандартів прав людини у національні правові системи?
8. У чому полягає проблема співвідношення державного суверенітету та міжнародного контролю у сфері захисту прав людини?

Завдання 2.

Проведіть порівняльно-аналітичне дослідження діяльності основних договірних органів ООН у сфері прав людини та підготуйте узагальнюючу таблицю.

Структура таблиці:

Договірний орган	Конвенційна база	Вид контролю (періодичний/індивідуальний/загальний)	Характер рішень (обов'язкові/рекомендаційні)	Реальний рівень впливу на держави	Проблеми ефективності

Аналітична частина (до 2–3 сторінок):

- Оцініть, чи можна вважати ці органи «квазісудовими» інституціями.
- Визначте, чи існує проблема «м'якого права» (soft law) у їхніх рішеннях.
- Зробіть висновок щодо реальної дієвості механізмів ООН у порівнянні з регіональними системами захисту прав людини.

Завдання 3.

Підготуйте науково-аргументовану позицію щодо питання: **Чи можуть рекомендації та висновки міжнародних контрольних органів у сфері прав людини вважатися джерелом міжнародного права або обов'язковими для держав?**

Вимоги до виконання:

1. Проаналізувати правову природу:
 - рекомендацій договірних органів ООН;
 - загальних коментарів;
 - індивідуальних повідомлень.
2. Зіставити доктринальні підходи:
 - позитивістський;
 - природно-правовий;
 - функціональний (ефективнісний).
3. Дослідити практику імплементації в національних правопорядках (на вибір – Україна або інша держава).

Форма результату:

- Есе (5–7 сторінок) або
- структурований науковий висновок із чіткою позицією «за/проти» з аргументацією.

Література. Основна: 4, 7, 12, 14, 16, 17. Допоміжна: 2, 3.

Тема 3. Захист прав людини в межах Європейського суду з прав людини

План заняття:

1. Конвенційна система захисту прав людини Ради Європи: загальна характеристика.
2. Юрисдикційна природа діяльності Європейський суд з прав людини.
3. Принцип субсидіарності та межі дискреції держав у практиці ЄСПЛ.
4. Критерії прийнятності індивідуальної заяви до ЄСПЛ.
5. Прецедентна практика ЄСПЛ як джерело формування європейських стандартів прав людини.

6. Виконання рішень ЄСПЛ та проблема ефективності конвенційного контролю.
7. Доктринальні аспекти впливу практики ЄСПЛ на національні правові системи.

Питання для самоконтролю

Завдання 1. Оформлення відповідей на питання.

1. У чому полягає правова природа конвенційної системи захисту прав людини Ради Європи?
2. Якими є особливості юрисдикції Європейського суду з прав людини у сфері захисту прав людини?
3. У чому полягає зміст принципу субсидіарності у практиці ЄСПЛ?
4. Які критерії прийнятності індивідуальної заяви встановлені Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод?
5. Яке значення має прецедентна практика ЄСПЛ для формування європейських стандартів прав людини?
6. Які міжнародно-правові механізми забезпечують виконання рішень ЄСПЛ державами-учасницями?
7. У чому полягають основні проблеми ефективності конвенційного контролю у системі Ради Європи?
8. Яким чином практика ЄСПЛ впливає на розвиток національних правових систем та судової практики держав?

Завдання 2. Здійсніть дослідження застосування принципу субсидіарності та доктрини «межі розсуду держави» (margin of appreciation) у практиці ЄСПЛ.

Аналітична частина:

1. Розкрийте зміст принципу субсидіарності у системі Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.
2. Проаналізуйте доктрину «margin of appreciation» як інструмент балансу між національним суверенітетом і європейським контролем.
3. Наведіть щонайменше **3 рішення ЄСПЛ**, у яких:
 - межа розсуду держави була розширена;
 - межа розсуду держави була звужена.

Практична частина (таблиця):

Справа ЄСПЛ	Стаття Конвенції	Позиція держави	Підхід Суду до margin of appreciation	Висновок (захист/порушення)

Висновок (доктринальний):

- Чи є принцип субсидіарності реальною гарантією балансу чи інструментом легітимації судового активізму ЄСПЛ?

Завдання 3. Підготуйте науково-аргументоване дослідження на тему:

Чи можна практику ЄСПЛ вважати джерелом права у формальному розумінні, чи вона має лише прецедентно-інтерпретаційний характер?

Обов'язкові елементи:

1. Аналіз правової природи рішень ЄСПЛ у системі Ради Європи.
2. Дискусія в доктрині:
 - чи є ЄСПЛ «квазіконституційним судом Європи»;
 - чи його рішення є обов'язковими *erga omnes* чи лише *inter partes*.
3. Аналіз впливу практики ЄСПЛ на:
 - Україну (або іншу державу на вибір);
 - законодавство;
 - судову практику національних судів.

Практична складова:

Проаналізуйте **1 рішення ЄСПЛ** та покажіть:

- як воно трансформувало національне право;
- чи було виконання формальним чи сутнісним.

Форма результату:

- есе 5–8 сторінок із чіткою авторською позицією (з аргументами «за» і «проти»).

Література. Основна: 4, 6, 12, 14, 17. Допоміжна: 7, 9.

Змістовий модуль 2

Тема 4. Правові механізми захисту прав людини в системі Європейського Союзу

План заняття:

1. Формування концепції прав людини у правопорядку Європейського Союзу.
2. Хартія основоположних прав Європейського Союзу як джерело права ЄС.
3. Судовий захист прав людини у практиці Суду Європейського Союзу.
4. Співвідношення стандартів ЄС та системи захисту прав людини Ради Європи.
5. Принцип верховенства права як фундамент захисту прав людини в ЄС.
6. Захист персональних даних та цифрових прав у праві Європейського Союзу.
7. Доктринальні проблеми інтеграції європейських стандартів прав людини у національні системи держав-членів.

Питання для самоконтролю

Завдання 1. Оформлення відповідей на питання.

1. Яким чином формувалася концепція прав людини у правопорядку Європейського Союзу?
2. Яке місце займає Хартія основоположних прав Європейського Союзу у системі джерел права ЄС?
3. Які функції виконує Суд Європейського Союзу у сфері захисту прав людини?
4. У чому полягає співвідношення стандартів захисту прав людини ЄС та системи Ради Європи?
5. Яке значення має принцип верховенства права для функціонування механізмів захисту прав людини в ЄС?
6. Які міжнародно-правові гарантії захисту персональних даних та цифрових прав існують у праві Європейського Союзу?
7. У чому полягають основні доктринальні проблеми імплементації стандартів ЄС у національні правові системи держав-членів?
8. Яким чином практика Суду ЄС впливає на розвиток сучасної концепції фундаментальних прав у Європі?

Завдання 2. Проведіть комплексний аналіз співвідношення двох європейських систем захисту прав людини: правопорядку Європейського Союзу та конвенційної системи Ради Європи.

Аналітична частина:

1. Розкрийте еволюцію прав людини у праві ЄС від економічного інтеграційного проєкту до автономної системи захисту фундаментальних прав.
2. Проаналізуйте юридичну природу Хартія основоположних прав Європейського Союзу як джерела первинного права ЄС.
3. Визначте межі взаємодії між Судом Європейського Союзу та Європейським судом з прав людини.

Порівняльна таблиця:

Критерій	Право ЄС	Система Ради Європи
Джерела захисту прав		
Судовий орган		
Характер рішень		
Механізм контролю		

Доктринальний висновок:

- Чи є система ЄС автономною моделлю захисту прав людини, чи вона функціонує як похідна від конвенційної системи Ради Європи?

Завдання 3. Визначте, чи є наведені твердження **правильними** або **неправильними**, та надайте розгорнуте науково-правове обґрунтування.

Твердження 1:

Принцип верховенства права в Європейському Союзі має виключно декларативний характер і не створює безпосередніх юридичних обов'язків для держав-членів у сфері захисту прав людини.

Твердження 2:

Хартія основоположних прав Європейського Союзу застосовується лише у випадках, коли держави-члени імплементують національне законодавство, гармонізоване з правом Європейського Союзу.

Твердження 3:

Суд Європейського Союзу виконує функції, тотожні до функцій Європейського суду з прав людини, оскільки обидва органи забезпечують однаковий рівень захисту прав людини в Європі.

Твердження 4:

Стандарти захисту прав людини у праві Європейського Союзу завжди є похідними від системи Ради Європи і не мають самостійного нормативного значення.

Твердження 5:

Принцип ефективного судового захисту в праві ЄС є процесуальною гарантією, яка не впливає на матеріальний зміст прав людини.

Література. Основна: 4, 5, 7, 15, 17, 24. Допоміжна: 4, 6.

Тема 5. Міжнародне гуманітарне право та захист прав людини в умовах збройних конфліктів

План заняття:

1. Міжнародне гуманітарне право як спеціальний режим захисту прав людини в умовах війни.
2. Поняття та класифікація міжнародних і неміжнародних збройних конфліктів.
3. Принципи гуманності, пропорційності та розрізнення у міжнародному гуманітарному праві.
4. Міжнародно-правовий статус цивільного населення та комбатантів.
5. Захист жертв збройних конфліктів у системі Міжнародний Комітет Червоного Хреста.
6. Воєнні злочини та міжнародно-правова відповідальність за порушення міжнародного гуманітарного права.
7. Співвідношення міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини в умовах збройних конфліктів.

Питання для самоконтролю

Завдання 1. Оформлення відповідей на питання.

1. У чому полягає специфіка міжнародного гуманітарного права як спеціального режиму захисту прав людини в умовах війни?
2. За якими критеріями класифікуються міжнародні та неміжнародні збройні конфлікти?
3. Яке значення мають принципи гуманності, пропорційності та розрізнення у міжнародному гуманітарному праві?
4. Яким є міжнародно-правовий статус цивільного населення та комбатантів під час збройних конфліктів?
5. Які функції виконує Міжнародний Комітет Червоного Хреста у сфері захисту жертв збройних конфліктів?
6. Які діяння визнаються воєнними злочинами відповідно до норм міжнародного гуманітарного права?
7. У чому полягають особливості міжнародно-правової відповідальності за порушення норм міжнародного гуманітарного права?
8. Як співвідносяться норми міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини в умовах збройних конфліктів?

Завдання 2.

Заповніть аналітичну таблицю, порівнявши міжнародне гуманітарне право та міжнародне право прав людини в умовах збройного конфлікту. Необхідно не лише подати характеристики, а й сформулювати доктринальні висновки щодо їх взаємодії.

Таблиця для заповнення

Критерій порівняння	Міжнародне гуманітарне право (МГП)	Міжнародне право прав людини (МППЛ)	Доктринальний висновок щодо взаємодії
1. Сфера застосування			
2. Час дії норм			
3. Суб'єкти захисту			
4. Обсяг обмежень прав			
5. Роль держави у забезпеченні			
6. Механізми контролю			
7. Відповідальність за порушення			
8. Принципи регулювання			

Аналітичний акцент:

У заключному стовпці аспірант має сформулювати доктринальну позицію щодо:

- конкуренції чи комплементарності режимів,
- можливості “lex specialis” у МГП,
- впливу МППЛ у збройних конфліктах.

Завдання 3. Напишіть есе за поданим питанням: «**Дуалізм або інтеграція: чи існує єдина система міжнародно-правового захисту особи в умовах збройного конфлікту**»

Вимоги до виконання:

- обсяг: 2–3 сторінки академічного тексту;
- обов’язкове використання доктринальних підходів (класичних і сучасних);
- аргументація має спиратися на принципи МГП і міжнародного права прав людини;
- обов’язкове критичне позиціонування автора.

Рекомендована логіка есе:

1. Постановка проблеми

- Чи існує єдина система захисту особи у війні?

2. Класичний підхід

- розмежування МГП і МППЛ як автономних режимів.

3. Сучасні доктринальні підходи

- концепція взаємопроникнення норм;
- принцип lex specialis;
- практика міжнародних судових органів.

4. Аналіз практичних колізій

- цивільні vs комбатанти;
- допустимість обмеження прав.

5. Висновок

- модель, яку підтримує аспірант (дуалізм / інтеграція / гібридна система).

Література. Основна: 1, 2, 3, 18, 19, 21, 22. Допоміжна: 5, 8.

3. САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Самостійна робота здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти у межах вивчення навчальної дисципліни «Доктринальні проблеми захисту прав людини та основоположних свобод» є невід'ємною складовою освітньо-наукового процесу та виступає важливим елементом формування дослідницьких, аналітичних і професійних компетентностей майбутніх докторів філософії у галузі права. Зазначений вид освітньої діяльності спрямований на поглиблене опанування теоретико-методологічних засад міжнародного захисту прав людини, розвиток навичок критичного осмислення сучасних доктринальних концепцій, а також формування здатності до самостійного наукового аналізу міжнародно-правових явищ і процесів.

Самостійна підготовка аспірантів передбачає не лише засвоєння навчального матеріалу, але й вироблення навичок наукового пошуку, роботи з міжнародно-правовими джерелами, практикою міжнародних судових установ, актами міжнародних організацій та сучасними науковими підходами у сфері захисту прав людини і основоположних свобод. Особливого значення набуває формування здатності здійснювати комплексний аналіз міжнародних стандартів прав людини та оцінювати ефективність механізмів їх реалізації у національних правових системах.

Основними формами самостійної роботи здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти є:

1. поглиблене опрацювання матеріалів лекційних та практичних занять, міжнародно-правових актів, практики міжнародних судових інституцій і рекомендованої наукової літератури відповідно до тематичних розділів дисципліни;
2. підготовка до науково-дискусійного обговорення проблематики практичних занять із використанням доктринальних, нормативних та прецедентних джерел;
3. підготовка письмових відповідей на питання для самоконтролю, спрямованих на формування навичок критичного аналізу сучасних концепцій міжнародного захисту прав людини;
4. здійснення самостійного аналізу практики Європейський суд з прав людини, договірних органів ООН та інших міжнародних інституцій у сфері захисту прав людини;
5. використання електронних наукових баз даних, міжнародних інформаційних ресурсів та офіційних джерел міжнародних організацій для розширення джерельної бази дослідження;

6. опрацювання окремих тем, винесених на самостійне вивчення, із підготовкою аналітичних конспектів, тез, наукових повідомлень або елементів дослідницьких проєктів;
7. підготовка наукових доповідей та участь у фахових дискусіях з актуальних проблем міжнародного права прав людини та міжнародного гуманітарного права.

Ефективність самостійної роботи здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти оцінюється у межах системи поточного та підсумкового контролю знань. Основними формами оцінювання результативності самостійної підготовки є участь у наукових дискусіях під час практичних занять, представлення та обговорення аналітичних доповідей, перевірка письмових робіт і відповідей на питання для самоконтролю, оцінювання рівня володіння міжнародно-правовою термінологією та здатності здійснювати самостійний науково-правовий аналіз, а також підсумкове оцінювання результатів навчальної діяльності аспірантів.

4. ІНДИВІДУАЛЬНІ НАУКОВО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ

В умовах функціонування кредитно-модульної системи організації освітнього процесу однією з ключових форм є індивідуальна навчальна діяльність здобувачів вищої освіти. У межах вивчення навчальної дисципліни «Доктринальні проблеми захисту прав людини та основоположних свобод» така форма роботи передбачає самостійне виконання тез або фахової статті з обраної тематики, а також підготовку мультимедійної презентації, яка розкриває основні положення обраного питання.

Теми для написання тез або фахової статті та створення мультимедійної презентації:

1. Доктринальна трансформація концепції прав людини в умовах цифровізації сучасного суспільства.
2. Принцип універсальності прав людини в умовах сучасного кризи міжнародного правопорядку: теоретико-правовий аналіз.
3. Співвідношення міжнародного права прав людини та державного суверенітету у сучасній міжнародно-правовій доктрині.
4. Доктринальні проблеми обмеження прав людини в умовах воєнного стану та надзвичайних ситуацій.
5. Еволюція концепції поколінь прав людини у сучасній міжнародно-правовій науці.
6. Право на приватність у цифрову епоху: міжнародно-правові стандарти та сучасні виклики.
7. Вплив штучного інтелекту на систему міжнародного захисту прав людини: доктринально-правовий аспект.
8. Юридична природа позитивних зобов'язань держав у практиці Європейський суд з прав людини.
9. Принцип субсидіарності у практиці Європейський суд з прав людини: сучасні тенденції тлумачення та застосування.
10. Доктрина межі розсуду держав у практиці Європейський суд з прав людини та її вплив на національні правові системи.
11. Прецедентна практика Європейський суд з прав людини як джерело розвитку європейських стандартів прав людини.
12. Проблема ефективності виконання рішень Європейський суд з прав людини у сучасних умовах.
13. Доктринальні аспекти імплементації практики Європейський суд з прав людини у правову систему України.
14. Конвенційні механізми захисту прав людини: проблеми ефективності міжнародного контрольного механізму.

- 15.Юридична природа рішень та рекомендацій договірних органів Організація Об'єднаних Націй у сфері захисту прав людини.
- 16.Роль договірних органів Організація Об'єднаних Націй у формуванні універсальних стандартів прав людини.
- 17.Хартія основоположних прав Європейський Союз як джерело права Європейського Союзу: сучасний доктринальний підхід.
- 18.Захист персональних даних у праві Європейський Союз в умовах розвитку цифрових технологій.
- 19.Принцип верховенства права у практиці Суд Європейського Союзу як гарантія захисту фундаментальних прав людини.
- 20.Співвідношення стандартів Ради Європи та Європейського Союзу у сфері захисту прав людини.
- 21.Міжнародне гуманітарне право та міжнародне право прав людини: проблеми співвідношення в умовах збройних конфліктів.
- 22.Захист цивільного населення в умовах міжнародних і неміжнародних збройних конфліктів: сучасні виклики міжнародному гуманітарному праву.
- 23.Воєнні злочини проти цивільного населення: проблеми міжнародно-правової кваліфікації та відповідальності.
- 24.Міжнародно-правовий механізм захисту жертв збройних конфліктів у діяльності Міжнародний Комітет Червоного Хреста.
- 25.Доктринальні проблеми забезпечення прав людини в умовах гібридних збройних конфліктів ХХІ століття.

5. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література:

1. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року: Протокол Орг. Об'єдн. Націй від 08.06.1977. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text
2. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується прийняття додаткової відмітної емблеми (Протокол III): Протокол Орг. Об'єдн. Націй від 08.12.2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g74#Text
3. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II), від 8 червня 1977 року: Протокол Орг. Об'єдн. Націй від 08.06.1977. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_200#Text
4. Європейська конвенція з прав людини від 04.11.1950 року. Верховна Рада України : веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
5. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 3 травня 1996 р. Верховна Рада України : веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062
6. Загальна декларація прав людини: Декларація Орг. Об'єдн. Націй від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
7. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18.12.1979. Верховна Рада України : веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207
8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція Ради Європи від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
9. Конвенція про права дитини від 20.11.1989 р. Верховна Рада України : веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021
10. Конвенція про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006 р. Верховна Рада України : веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71
11. Конвенція проти катувань та інших жорстоких видів поводження від 10.12.1984 р. Верховна Рада України : веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085
12. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання: Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 10.12.1984. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text

13. Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України: Указ Президента України від 14.03.2016 № 92/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92/2016#Text>
14. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Пакт Орг. Об'єдн. Націй від 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
15. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: Пакт Орг. Об'єдн. Націй від 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
16. Про виконання рішень та застосування практики ЄСПЛ: Закон України від 23.02.2006. Верховна Рада України : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>
17. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004. Верховна Рада України : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>
18. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
19. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Визначення агресії»: Резолюція Орг. Об'єдн. Націй від 14.12.1974 № 3314 (XXIX). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-74#Text
20. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Єдність заради миру»: Резолюція Орг. Об'єдн. Націй від 03.11.1950 № 377 (V). United Nations : веб-сайт. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/209008>
21. Римський статут міжнародного кримінального суду: Статут Міжнар. судів від 17.07.1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
22. Статут Організації Об'єднаних Націй. Unicef.org: веб-сайт. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf
23. Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни»: Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>
24. Хартія основних прав Європейського Союзу. Центр Громадянських Свобод : веб-сайт. URL: <https://ccl.org.ua/posts/2021/11/hartiya-osnovnyh-prav-yevropejskogo-soyuzu/>

Допоміжна література:

1. Аракелян М. Р. Міжнародно-правовий захист прав людини : навчально-методичний посібник. Одеса : Фенікс, 2019. 194 с.
2. Гриб А. М., Владиславська В. В., Дронов В. Ю. Загальні засади міжнародно-правового захисту прав людини. Аналітично-порівняльне

- правознавство : веб-сайт. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/07/75.pdf>
3. Деревянко Б. В. Захист прав людини та міжнародні організації – історія становлення і перспективи реформування. *Збірник тез круглого столу*. Київ : ДНДІ МВС України, 2021. С. 7–9.
 4. Деркач А. Міжнародно-правові стандарти захисту прав людини та їх відображення в Конституції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 8. С. 124–127.
 5. Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні (1 грудня 2023 року – 29 лютого 2024 року). ООН в Україні : веб-сайт. URL: <https://ukraine.un.org/uk/264355>
 6. Єгорова В. С. Захист прав людини в контексті євроінтеграції – основні аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 4. С. 76–78.
 7. Задорожній О. В., Поєдинок О. Р. Від теорії міжнародного права до практики захисту прав людини : монографія. Київ : Фенікс, 2018. 718 с.
 8. Захист прав людини в Україні: сучасний стан та перспективи вдосконалення: збірник тез круглого столу. Хмельницький : ХУУП імені Леоніда Юзькова, 2023. 148 с.
 9. Манукян В. І. Страсбурзьке право. Страсбурзький суд з прав людини. Харків : Право, 2019. 560 с.
 10. Озерова В. Принцип загальної поваги прав людини як основоположний принцип міжнародного права. *Підприємство, господарство і право*. 2017. № 11. С. 252–254.

Корисні інформаційні ресурси:

1. Агентство Європейського Союзу з основоположних прав (European Union Agency for Fundamental Rights – FRA). URL: <https://fra.europa.eu/>
2. Електронна бібліотека ННІПГН. URL: https://drive.google.com/drive/folders/19_LEbqQbdpLpVZG1NEfcmVbFpFa9pF3E?usp=sharing
3. Європейський Союз (European Union): <https://europa.eu/>
4. Європейський суд з прав людини (European Court of Human Rights – ECtHR). URL: <https://www.echr.coe.int/>
5. Міжнародний комітет Червоного Хреста (International Committee of the Red Cross – ICRC). URL: <https://www.icrc.org/>
6. Міжнародний Суд ООН (International Court of Justice – ICJ). URL: <https://www.icj-cij.org/>
7. Організація Об'єднаних Націй (United Nations). URL: <https://www.un.org/>
8. Рада Європи (Council of Europe). URL: <https://www.coe.int/>

9. Рада ООН з прав людини (United Nations Human Rights Council). URL: <https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/hrc>
10. Суд Європейського Союзу (Court of Justice of the European Union – CJEU). URL: <https://curia.europa.eu/>
11. Управління Верховного комісара ООН з прав людини (Office of the High Commissioner for Human Rights – OHCHR). URL: <https://www.ohchr.org/>